

Aan Rijkswaterstaat, Corporate Dienst, Water, Verkeer en Leefomgeving en Zee en Delta,
Postbus 2232
3500 GE Utrecht

Betreft: Bescherming van de lichtopstanden in Zeeland

Amsterdam, 2 december 2024

Geachte directie,

Erfgoedvereniging Heemschut zet zich al meer dan 110 jaar in voor het behoud en de bescherming van cultuurmonumenten in heel Nederland. Wij zetten ons als particuliere vereniging met 5.000 leden - waarvan 160 actieve vrijwilligers - in voor het bewaken van de schoonheid van Nederland, waaronder ook het Zeeuwse erfgoed.

Dit doen we onder andere in samenwerking met de Nederlandse Vuurtoren Vereniging (NVV), die zich sinds 1992 met liefhebbers en experts inzet voor het behoud van vuurtorens en voor kennisdeling op het gebied van maritiem erfgoed.

In deze brief vragen Heemschut en de NVV gezamenlijk uw aandacht voor de Zeeuwse lichtopstanden.

Object en ensemble onder druk

Lichtopstanden zijn zeer geliefde *landmarks* in het Zeeuwse landschap en vormen, als tastbare weergave van de relatie tussen mens en zee, een belangrijke pijler van de Zeeuwse identiteit. Nu steeds meer lichtopstanden hun nautische functie verliezen, merken Heemschut en de NVV op dat deze steeds verder onder druk komen te staan. Er zijn al diverse objecten – soms geruisloos – verwijderd. Dit leidt tot verdriet en onbegrip van de lokale gemeenschap.

Er zijn natuurlijk ook goede voorbeelden. Hier wijzen wij graag op de lichtopstanden bij Dishoek en de 'Sergeant' bij Zoutelande op Walcheren. Deze drie excentrieke bakstenen torentjes uit 1951 hebben in 2023, in samenspraak met de gemeente, een monumentale status gekregen. De Sergeant is tevens overgedragen aan de gemeente. Inmiddels zijn ze gerestaureerd en de lichten branden. Dit succes leidde tot mooie berichten in de krant en reportages op de lokale radio en televisie. Dit was een moment waarop ook Rijkswaterstaat zeer positief in het nieuws kwam.

Helaas zijn er ook lichtopstanden die een minder gelukkige afloop kennen. We denken dan bijvoorbeeld aan de lichtopstand bij de Nieuw Neuzenpolder, nabij Terneuzen. Dit van 1955 daterende object was uniek in haar uitwerking en zeer gaaf. Na contact met de gemeente werd ons beloofd dat we op de hoogte gehouden zouden worden. Helaas is dit object medio 2024 geruisloos vervangen door een moderne paal. De oude opstand is gesloopt.

Erfgoedvereniging Bond Heemschut, vereniging tot bescherming en instandhouding van cultuurmonumenten
in Nederland. Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix

De Zeeuwse lichtopstanden zijn daarnaast niet alleen individueel van cultuurhistorisch belang. Langs de Westerschelde verrees namelijk vanaf 1866 een heel stelsel van oeverlichten dat het scheepverkeer naar de haven van Antwerpen moesten begeleiden. De aanleg van dit stelsel vloeide voort uit een Nederlands-Belgisch akkoord uit 1865, waarbij werd afgesproken dat Nederland de lichten zou installeren en beheren, maar de België de kosten zou dragen. Dit stelsel is vandaag de dag nog gedeeltelijk intact en vertegenwoordigt als tastbaar cultuurhistorisch ensemble een belangrijk verhaal over de Zeeuws-Vlaamse geschiedenis en de ontwikkeling van de haven van Antwerpen.

Oplossingen voor lichtopstanden

Als we historisch of lokaal waardevolle lichtopstanden willen behouden moeten we nadenken over de toekomst van deze objecten. Heemschut en de NVV willen daarom informeren naar de plek die de lichtopstanden innemen in uw (erfgoed)beleid. Krijgen de lichtopstanden bijvoorbeeld een plek in de door u te ontwikkelen 'Visie op Vuurtorens'? Of heeft u de erfgoedwaarden van de lichtopstanden op een andere manier geïnventariseerd en geborgd in uw beleid?

Wij zijn tevens benieuwd naar uw huidige procedure rond behoud, vervanging, afstoting of sloop.

Indien de lichtopstanden vooralsnog geen duidelijke plek hebben in uw beleid, zijn wij benieuwd naar het algemene erfgoedbeleid dat Rijkswaterstaat voert op de omgang met waardevolle objecten.

Heemschut en de NVV hebben een gezamenlijke visie op de omgang met lichtopstanden die we u graag als handvat aanbieden. De verschillende oplossingsrichtingen voor de toekomst van een lichtopstand zijn hieronder ingedeeld aan de hand van een 'handelingsladder':

TREDE
1

BEHOUD OP LOCATIE MET FUNCTIE

Incl. belangrijke onderdelen, zoals de optiek. Evt. kan ter verduurzaming in de optiek een duurzame lichtbron worden geplaatst.

TREDE
2

OVERDRACHT AAN DE GEMEENTE/GEMEENSCHAP MET BEHOUD OP LOCATIE MET FACULTATIEVE VERLICHTING

Met behoud van de originele onderdelen (mét wederom verduurzamingsopties).

TREDE
3

OVERDRACHT AAN DE GEMEENTE/GEMEENSCHAP MET BEHOUD OP LOCATIE ZONDER VERLICHTING

TREDE
4

VERPLAATSEN NAAR EEN NIEUWE LOCATIE

Ter herstel van functie of als publiekstrekker en esthetisch object.
Bijv. als verfraaiing van een rotonde, parkeerplaats of bij een museumentree.

TREDE
5

HERGEBRUIK OP ANDERE LOCATIE

Met behoud van functie en originele onderdelen
(mét wederom verduurzamingsopties).

TREDE
6

DOCUMENTEREN EN AFVOEREN

Als geen van bovenstaande opties mogelijk is, is sloop de enige weg.
Documenteren voor het afvoeren is dan wel een minimale inspanning.

Samen werken aan behoud van de lichtopstanden

De voorbeelden van Dishoek en Zoutelande laten zien dat er draagvlak is voor het behoud van lichtopstanden en dat zowel bestuurders als kenners, liefhebbers en bewoners bereid zijn om mee te denken over behoud van de lichtopstand. Er zijn veel meer voorbeelden waar de lokale gemeenschap de toekomst van een lichtopstand mede vormgeeft.

Heemschut en de NVV constateren echter dat niet alle lichtopstanden deze kans krijgen. Recent zijn de lichtopstanden bij de Margaerethapolder en Nieuw Neuzenpolder zonder enig overleg verdwenen. Met het verlies van deze lichten gaan er een karakteristieke elementen verloren, verliest een gemeenschap 'zijn lichtopstand' en het stelsel van lichten een van zijn elementen.

Om verder verlies van dit bijzonder stukje erfgoed zouden we graag gezamenlijk met u optrekken in het behoud van lichtopstanden langs de Zeeuwse kust. De NVV beschikt op haar website over een inventarisatie van belangrijke lichtopstanden en vuurtorens.

Wanneer werkzaamheden aan dan wel sanering van deze lichtopstanden gepland staan, verzoeken wij u ons daarvan op de hoogte te stellen, opdat wij kunnen meedenken over de toekomst van de lichtopstand.

Daarnaast verzoeken wij u om, in geval van afstoting of volledige vervanging, altijd contact te zoeken met de desbetreffende gemeente om de mogelijkheid van overname voor te leggen. Wij vragen u dan ook om deze vuistregel op te nemen in uw beleid omtrent de lichtopstanden.

Graag lichten we deze brief verder toe in een gesprek. Door nu te anticiperen, kunnen we 'erfgoedzeer' voorkomen en de vanuit erfgoedbelang waardevolle lichtopstanden behouden voor de toekomstige generaties van Zeeland.

Met vriendelijke groet,

Karel Loeff,
Directeur, Erfgoedvereniging Bond Heemschut

Guus Mahler
Voorzitter, Nederlandse Vuurtoren Vereniging

Erfgoedvereniging Bond Heemschut, vereniging tot bescherming en instandhouding van cultuurmonumenten
in Nederland. Opgericht in 1911. Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix